

Text: Olga Věra Cieslarová | Foto: archiv Paula Strahma

PAUL STRAHM

Jsem vypravěčem pohádek

NAPSAL NĚKOLIK POHÁDKOVÝCH KNÍŽEK, CESTOVAL PO SVĚTĚ I PO ŠVÝCARSKU A VYPRÁVĚL POHÁDKY. DNES JE PAUL STRAHM V DŮCHODU A SWISSMAGU VYPRÁVĚL, JAKÉ POHÁDKY MÁ RÁD A K ČEMU PODLE NĚJ SLOUŽÍ.

Přinesla jsem vám knihu Fimfárum od Jana Wericha, příklad moderní české pohádky. Jak se vám líbila?

Zajímavá. Rychle jsem rozpoznal politické poselství mezi řádky. Je to dobrý prostředek, jak se vyjadřovat kriticky v totalitním státě. Ale pro mě byla pohádka jako příběh příliš odtržená.

Jak to?

Má jasný cíl a aktuální poselství. To je v totalitním státě odvážné a chválné, ale pohádka to není. Styl je často ironický, někdy se blíží karikatuře.

Máte raději pohádky pro děti?

Ne, mám raději pohádky pro dospělé. Jen zřídka najdu typické pohádky pro děti. Samozřejmě existují pohádkové knížky určené pro děti. V pohádkách jde ale o základní životní témata: láska, sexualita, věrnost, zrada, zneužití, agrese, válka, lest, moudrost, závist, spravedlnost, smrt... Udivuje mě, že se pohádky v zásadě považují za příběhy pro děti.

K čemu podle vás pohádky slouží?

Pohádky dokážou zobrazovat vzory i příšery. Často upozorňují na problémy v životě i na jejich možnosti řešení, většinou pomocí symbolických „obrazů“. To, že Jeníček označí cestu zpět nejprve chlebovými drobkami a poté kamínky, sotva pomůže někomu, kdo se ztratil v lese. Možná ale mladému člověku, který se osamostatňuje a chce udržet kontakt s rodiči. Samozřejmě si už přítomně nevzpomene na Jeníčkův nápad. Ale problematiku bloudění vnitřně prožil poprvé v pohádce. Potud je většina pohádek vhodná i pro mládež. Výhodou je také, že se pohádky většinou omezují na jedno téma a toho se – na rozdíl od románu – pevně drží.

Působil jste v zámoří, kde jste učinil svou první zkušenost s vyprávěním pohádek. Jak k tomu došlo?

Udělal jsem si ve škole půl roku volno a letěl na Nový Zéland a do USA. Navštěvoval jsem školy a přivezl s sebou jako pozornost švýcarské pověsti. Naučil jsem se je nazpaměť. Vždy

brzy ráno jsem navštívil ředitele školy a nabízel jim hodinu pověstí. Většinou to přijali a poslali mě do tříd. Jen v indiánských rezervacích v USA mě někdy poslali pryč. Ředitelé škol se možná obávali misionářských záměrů.

To je docela odvaha.

Na začátku jsem měl příšerný strach. Naštěstí jsem ho přemohl, jinak by ze mě teď nebyl vypravěč. Trému mám i dnes.

Jaké byly reakce dětí?

Dávaly pozor a často se bavily mojí angličtinou. Pohádky jsou mezinárodní a motivy jsou obecně rozšířené.

O čem vyprávějí švýcarské pověsti?

Důležitým motivem je stanovení hranic soukromého majetku, vesnic, zemí. Ohledně hranic existují neustále konflikty. Dále se v nich objevují strašidelné postavy a duchové. Ukazují jedinečné příhody, vysvětlují historické události; stavby, nápadné stromy a hory tvoří kulisy hrůzostrašných příběhů. Jde o právo a bezpráví, lásku a nenávisť, lakotu a marnotratnost, moc a bezmoc.

Jsou tyto motivy typicky švýcarské?

Švýcarské jsou některé objekty – hrady, místa i historické postavy. Motivы jsou stejné ve všech kulturách.

Máte nějaký příklad takového motivu?

Ve dvou údolích chtějí urovnat hraniční spor. Kde má být vytyčena hranice? Na místě, kde se setkají dva bězci. Jeden vyrazí z Uri, druhý z Glarusu. Kdy vyběhnou? Při prvním kohoutím zakokrhání ve vsi. Uriští nechají kohouta vyhladovět, ten se brzy probudí a zakokrhá. Běžec pospíchá k průsmyku. Glaruští svého kohouta přecpou, ten dlouho spí a glaruský běžec vyběhne pozdě. Tak se potkají oba bězci

daleko na glaruské straně průsmyku Klausenpass a Uriští získají glaruské území. Tato pověst se objevuje v mnoha zemích.

Jak je to s příběhem o Vilému Tellovi?

Po otevření průsmyku svatého Gottharda chtěly přestat tři tehdejší kantony odvádět mýto a clo svým pánům, Habsburkům, a osvobodit se od Rakouska. Samozřejmě došlo ke konfliktům s rychtářem. Tell odmítl pozdravit jeho klobouk na tyči a musel za trest šípem zasáhnout jablko na hlavě svého syna. Kvůli druhému šípku, který měl přichystán pro rychtáře v případě nezdaru, byl zajat, podařilo se mu osvobodit a rychtáře zabil. A centrální Švýcarsko bylo jako první osvobozeno od Rakouska. Příběh Tella zaznamenal Schiller. Není v něm však nic o výše uvedených clech, chamtivosti místních. Tématem u Schillera je ideál svobody. Cla jsou totiž interpretací a zlomyslnou narážkou.

Takže jste děti na Novém Zélandu a v Americe naučil něco o Švýcarsku?

Vzal jsem s sebou mapu Švýcarska a ptal se na vzdálenost mezi Ženevským a Bodamským jezerem. Jeden chlapec tipoval, že je stejná jako mezi San Franciscem a New Yorkem. Neměli o Švýcarsku ani ponětí a pletli si ho se Švédskem.

Jste členem Švýcarské pohádkářské společnosti. Švýcaři často zakládají spolky, když se jim něco líbí.

Společnost sloužící péči o pohádky začala fungovat v Německu. Švýcaři později založili švýcarskou pobočku. Ta má v současnosti 450 členů.

Co je náplní společnosti?

Organizuje kongresy, semináře, vypravěčské večery. Nabízí seznam vypravěčů, které je možné kontaktovat. Co mám rád, jsou „příběhy na místě“. To se jde, většinou pěšky, do údolí nebo města a poslouchá se pohádka na místech, kde se udála.

Ve Švýcarsku také chodíte do škol vyprávět pohádky?

Ano, chodím často se školními třídami do ZOO a od zvířete ke zvířeti vyprávím příběhy. Začal jsem provádět při 125. výročí basilejské ZOO. Postavily se audiostanice, vytiskly knihy, vypálily CD. Dnes už chodím jen na vyžádání.

KDO JE PAUL STRAHM

Narodil se v roce 1946 v Birsfeldenu a žije nedaleko Basileje. Působil jako učitel a léčebný pedagog na škole pro děti s tělesným postižením a již tři roky je v důchodu. Nadále, a nyní ještě intenzivněji, vypráví pohádky v německy mluvících zemích.

paul.strahm@bluewin.ch
www.geschichtenhut.ch,
www.maerchengesellschaft.ch

Častým tématem švýcarských pohádek je i příběh strategického Gotthardského průsmyku

Chodí dospělí na pohádkové večery?

Když na letáku píšu o „příbězích“, a nikoli „pohádkách“, tak ano. Slovo pohádka dospělě odraď. Ale veřejně se vypráví čím dál víc. Je to způsob, jak lze pohádky brzy rehabilitovat i u dospělých. ☒

Autorka je doktorandkou DAMU, zabývá se satirou ve veřejném prostoru v Basileji a v Praze. Na konci září jí vyšla kniha Fasnacht, v Basileji karneval?, která pojednává o u nás neznámém fenoménu satirického karnevalu, který na tři dny promění charakter města v nekončící hudební rej.

JAKÉ JSOU ŠVÝCARSKÉ POHÁDKY? PŘEČTĚTE SI PŘÍBĚH O PŮVODU ŠVÝCARŮ STRAHMOVA KOLEGY HANSE PETERA TREICHLERA

Před dávnou dobou, povídá se, přišla na švédské knížectví velká bída a hlad. Dánský král Cisbertus, který vládl také Švédsku, povolal zástupce všech koutů země k lidovému shromáždění. Usnesli se, že část lidí odejde pryč. Všechny jejich země uživit nemohla. O tom, kdo se vystěhuje, rozhodnul los. Po nějaké době vyrazil mocný kmen čítající šest set Švédů na cestu. Ale mohlo jich být i dvojnásobek. Jako cíl si vybrali Itálii.

Avšak už u Rýna si museli jeho překročení vybojovat v lité bitvě. A když se konečně dobrali do neobydlených míst, postavily se Švédům do cesty mohutné hory. Jednoho večera rozbila kolona svůj tábor v údolí. Nedaleko od něj se rozprostíral temný les, kde dnes stojí velký klášter. Nestál tam tehdy vůbec žádný dům, až na jeden u břehu velkého jezera. Bydlel v něm prevozník, který Švédům popsal cestu přes Gotthard dále na jih. Příští den se chtěli nechat převézt, ale v noci přišla tak velká bouře, že o další cestě nemohla být vůbec řeč.

Švédové získali čas, aby si prohlédli okolí. Narazili na jiskřivé prameny, spatřili rozlehlé lesy plné zvěře. Napadlo je, že se tato země podobá té jejich. Rozhodli se, že na nejistou a nebezpečnou cestu nevyrazí. Usídlili se mezi zelenými lesy a vysokými mramorovými horami a začali budovat svůj nový život.

Švédům tam přivedli dva statní bratři. Oba platili za udatné bojovníky a vojevůdce. Jmenovali se Swyt a Schej. Když šlo o to, jaké jméno dostane jejich nově získaná země, strašně se pohádali.

Každý chtěl, aby dostala jméno právě po něm. Když nenašli shodu, souhlasili se soubojem. Kdo zvítězí, může pojmenovat zemi podle sebe. Po dlouhém a krvavém boji zvítězil Swyt. Zemi dal jméno Schwyz. Poté se jméno trochu změnilo a přešlo na celé spříseženstvo.